

LIETUVOS NACIONALINĖ
MARTYNO MAŽVYDO
BIBLIOTEKA

ANALIZINIŲ RETROSPEKTYVIŲJŲ
1832–1944 M. BIBLIOGRAFINIŲ
ĮRAŠŲ LIETUVIŲ KALBA

atrankos metodika

Vilnius, 2024

Apsvarstyta ir pritarta Nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos redaktorių kolegijos 2020 m. kovo 4 d. posėdyje

Parengė

dr. Tomas Petreikis (Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka)

Konsultavo

„Lietuvos bibliografijos“ serijos C rengėjų grupės iš Kauno apskrities viešosios bibliotekos, Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos ir Vilniaus universiteto bibliotekos

Atsiliepimus pateikė

dr. Tomas Baranauskas (LII), dr. Vilma Daugirdaitė (LLTI), dr. Leonida Gaidauskienė (LLTI), dr. Viktorija Šeina-Vasiliauskienė (LLTI), dr. Mikas Vaicekuskas (LLTI)

Redagavo

Vaiva Markevičiūtė

Maketavo

Tomas Rastenis

Publikavo

Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka

Skiriama nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos „Lietuvos bibliografija. Serija C. Lietuviškų periodinių leidinių publikacijos“ rengėjams: Kauno apskrities viešajai bibliotekai, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekai, Lietuvos nacionalinei Martyno Mažvydo bibliotekai ir Vilniaus universiteto bibliotekai

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos (LIBIS) portale *ibiblioteka.lt*

Šis atvirosios prieigos kūrinys yra platinamas pagal [Kūrybinių bendrijų Priskyrimo 4.0 tarptautinę licenciją](#)

DOI: <https://doi.org/10.51740/mp.60>

ISBN 978-609-405-257-6 (pdf)

© Tomas Petreikis, parengimas, 2024

Turinys

Aprašomų publikacijų atrankos į bibliografijos duomenų bazes ir leidinį „Lietuvos bibliografija. Serija C. Lietuviškų periodinių leidinių publikacijos“ pagrindumas ir kriterijai.....	4
Rezultatai ir aprėptis.....	4
Principų įgyvendinimas.....	5
Aprašomų publikacijų kritinis įvertinimas ir teminė charakteristika	7

Aprašomų publikacijų atrankos į bibliografijos duomenų bazes ir leidinių „Lietuvos bibliografija. Serija C. Lietuviškų periodinių leidinių publikacijos“ pagrindumas ir kriterijai

Rezultatai ir aprėptis. Leidinio „Lietuvos bibliografija“ serijoje C retrospektyviuoju būdu bibliografiškai aprašomos 1832–1944 m. vienkartinį, periodinių ir tęstinių leidinių lietuvių kalba lietuviškos publikacijos. Pirmoji data siejama su išlikusiu periodikos pirmtaku „Nusidawimai apie Ewangéliôs prasiplatinimą tarp žydų ir pagonų“¹, antroji – su sovietine Lietuvos reokupacija ir aneksija. Serijoje C iš viso 1991–2018 m. išleisti 34 tomai ir dvi pagalbinės rodyklės. Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos (LNB) pastangomis Nacionalinės bibliografijos duomenų baze (NBDB) telkti retrospektyviosios nacionalinės bibliografijos rezultatai² nuo 2021 m. prieinami portale www.ibiblioteka.lt³. Lokalias duomenų bazes kūrė Vilniaus universiteto biblioteka⁴ (VUB) ir Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka (LMAVB). Suiformavo praktika – atvirose arba tarnybinio naudojimo duomenų bazėse telkti įrašus, juos vėliau atrinkus ir suredagavus skelbti serijos C tomuose.

Pirmosios dešimt bibliografijos rodyklių, apimančios laikotarpį iki 1903 m., geografiškai neskaidytos, jose pateikiami visų pasaulyje leistų lietuviškų periodinių leidinių lietuviškų publikacijų bibliografiniai įrašai. Vėlesnės knygos (dar vadinamos metininkais), atsižvelgiant į lietuvių periodikos leidybos specifiką ir apimtį, geografiškai padalytos į tris dalis: d. 1 apima etninėje Lietuvoje ir kitose Rusijos imperijos vietose leistų lietuviškų periodinių leidinių publikacijas; d. 2 „Mažoji Lietuva“ apima Mažojoje Lietuvoje (Vokietijoje) leistų lietuviškų periodinių leidinių publikacijas; d. 3 „Išėjimo periodikos publikacijos“ apima išėjimoje leistų lietuviškų periodinių leidinių publikacijas.

Visų regionų publikacijos sistemingai aprašytos nuo 1832 iki 1911 metų. Atskirose dalyse pasiektas skirtingas įdirbis. Pirmos dalies rengėjai aprašė publikacijas iki 1919 m., antrosios – iki 1913 m., trečiosios – iki 1911 m. Iš viso serijos C tomuose aprašytos 178 725 publikacijos (tęstiniai straipsniai neskaidomi)⁵. Metodikos chronologinę aprėptį patikslina rezultatai: prie jų nebebus sistemingai grįžtama, bet, esant galimybei duomenų bazes papildyti savu laiku neaprašytais publikacijomis iš bibliografinio tyrimo metu nežinotų ar nepasiektų periodinių leidinių ar jų numerių, ateityje dar pildysis ir ši dalis. Publikacijų atrankos metodikoje esminis dėmesys yra sutelkiamas į artimą perspektyvą: XX a. 2-5 deš. lietuvišką periodinę spaudą, t. y. į tuos darbus, kurie yra sistemingai planuojami ir kurių rezultatyvumui užtikrinti išškilo poreikis iš naujo peržiūrėti aprašomų publikacijų atrankos metodiką.

Nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos serijos C rengimas formavosi kaip praktinė bibliografinės veiklos sritis, prižiūrima nacionalinės bibliografijos rengėjų⁶. Daug metodinio darbo pastangų įdėjo prof. dr. (HP) Osvaldas Janonis (1948–2020), savo įžvalgas apibendrinęs leidiniuose „Nacionalinės bibliografijos paraštėje: bibliografo užrašai“ (1993) ir „Lietuvių nacionalinė bibliografija 1945–1990 metais“ (1991; su Elena Macevičiūte). Sprendžiant išskylančias bibliografinio darbo problemas buvo formuojama ir analizinių aprašų, o vėliau ir leidinių rengimo metodika. Vykdamas publikacijų atranką vadovautasi esminiais vertingumo, ekonomiškumo ir socialinio sąlygotumo principais. Šiuo metu vis didesnę įtaką daro

¹ Leidinys „Nusidawimai Diewo karalysteje“ (1823–1825 m.) neišlikęs, leidyba atgaivinta 1832 m. pakeitus antraštę.

² Petreikis, Tomas. Nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos leidiniai. Iš *Lietuvos bibliografija. Serija B. Periodiniai leidiniai lietuvių kalba, 1823–1940 = Lithuanian Serials 1823–1940*. D. 1: *Poligrafiniu būdu spausdinti leidiniai*. Kn. 2: M–Ž. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2018, p. 13–15.

³ Portale www.ibiblioteka.lt nuo 2021 m. Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos ir Kauno apskrities viešosios bibliotekos duomenys prieinami per šių bibliotekų specializuotus katalogų dalis: „Nacionalinė bibliografija. Lietuviškų periodinių leidinių publikacijos, 1832–1903“, „Nacionalinė bibliografija. Lietuviškų periodinių leidinių publikacijos, 1904–1940“, „Nacionalinė bibliografija. Lietuviškų periodinių leidinių, išleistų išėjimoje, publikacijos, 1904–1940“.

⁴ *Lietuvos nacionalinė bibliografija. Serija C*. Prieiga internete: https://lanka.vu.lt/F/VJ5E327T3VY8HYAUK5G37SGO9L9F76R3U-5KN9P3HE8SMA7E1LY-01042?func=find-b-0&local_base=vub07

⁵ Plačiau žr. Petreikis, Tomas. Nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos leidiniai. Iš *Lietuvos bibliografija. Serija B. Periodiniai leidiniai lietuvių kalba, 1823–1940 = Lithuanian Serials 1823–1940*. D. 1: *Poligrafiniu būdu spausdinti leidiniai*. Kn. 2: M–Ž. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2018, p. 13–14.

⁶ Macevičiūtė, Elena; Janonis, Osvaldas. *Lietuvių nacionalinė bibliografija 1945–1990 metais*: paskaitų konspektas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1991, p. 56.

ir technologinė bibliografinės veiklos ir bibliotekinių fondų valdymo pažanga: sparčiai įgyvendinami technologiniai sprendimai kuria naujas ilgalaikės tiriamosios veiklos sąlygas.

Principų įgyvendinimas. Suformuota serijos C rengimo praktika (išleistos 34 knygos ir dvi pagalbinės rodyklės) sudaro tvirtą socialinį kontekstą ir metodinį pagrindą. Metodikos požiūriu serijos rengėjų yra išgryninti ir įsivinti esminiai bibliografinės veiklos būdai ir priemonės, parengtas personalas. Bibliografinės veiklos nuoseklumas kuria visuminę serijos C informacinio patikimumo vertę. Dėl besikeičiančios aprašomosios medžiagos įvairumo ir personalo kaitos vyksta ir bibliografinės veiklos metodikos kaita⁷. Metodikos atnaujinimas yra nuolatinė ir nenutrūkstama veikla. Į jos rengimą įsitraukus bibliografams ir tos srities specialistams formuojasi kūrybiniai sprendimai, randasi naujos praktikos⁸. Metodinės literatūros trūkumas ir darbo organizavimo nuostatų nuoseklumo poreikis leidžia koreguoti ir tikslinti kai kuriuos ilgalaikės veiklos būdus, priemones ir principų įgyvendinimą, užtikrinant serijos C informacinį tvarumą ir atitiktį šiuolaikiniams informaciniams poreikiams.

Ekonomiškumo principo įgyvendinimas kuria būtinais sąlygas bibliografinės veiklos vykdymo planingumui, optimaliam žmogiškųjų išteklių valdymui, apibrėžia institucijų galimybes vykdyti ilgalaikę tiriamąją veiklą. Aprašomos medžiagos požiūriu, serijos C rengimui chronologiškai persiritus į XX a. pr., ekonomiškumo kriterijus įgyja vis didesnės svarbos. Šiuo laikmečiu nepaprastai išaugus aprašomų leidinių (kartu ir publikacijų) skaičiui⁹ darosi problemiška analizinius bibliografinius įrašus surinkti ir pateikti¹⁰, taip pat sudėtinga rezultatyviai planuoti serijos leidybą¹¹. Ekonomiškumo principo įgyvendinimas leidžia optimaliai įgyvendinti ir darbuotojų laiko valdymą, paremtą norminiu darbo planavimu: bibliografai susiduria su mažiau metodinių problemų, aiškesnę publikacijų atrankos strategija padeda efektyviau vykdyti tiesiogines veiklas¹².

Technologinis kontekstas leidžia tikėtis spartesnės dokumentinio paveldo skaitmeninimo programos įgyvendinimo, tai prisidėtų ir prie informacijos ieškos galimybių išplėtimo. Šis kontekstas ateityje leis vartotojams aktyvinti aprašytų publikacijų iešką ir sumažins rengėjų darbo sąnaudas. Vartotojai šiuo metu naudodamiesi dokumentinio paveldo skaitmeninėmis platformomis, tokiomis kaip www.epaveldas.lt, gali paprasčiau vykdyti išsistinę ir automatizuotą informacijos paiešką, todėl bibliografų orientacija į publikacijų viseto bibliografinį perteikimą nebėra savitikslių užduotis. Vartotojai patys gali spręsti, ar jiems reikalinga: 1) šaltinyje esanti publikacijų visuma, kurią galima pasiekti nuosekliai peržiūrėjus reikiamą (-us) dokumentą (-us) (*publikacijų visetas*)¹³, 2) visatekstės ieškos rezultatai (*automatizuotai atrinktos*

⁷ Tai pastebima išleistų tomų sudarymo metodikų aprašymuose, skirtingų mokslininkų grupių (serijos rengėjų) veiklos praktikoje.
⁸ Janonis, Osvaldas. *Nacionalinės bibliografijos paraštėje*: bibliografo užrašai. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1993, p. 5, 6, 11, 12.

⁹ XX a. pirmojoje pusėje lietuviškų periodinių ir tęstinių leidinių skaičius nepaprastai sparčiai išaugo: kilo nuo 29 (1900 m.) iki 340 (1933 m.) pavadinimų. Plačiau žr. statistiką: Petreikis, Tomas. Profesionalioji lietuvių periodika: leidybos ir raidos 1823-1940 m. istorija. Iš *Lietuvos bibliografija. Serija B. Periodiniai leidiniai lietuvių kalba, 1823-1940 = Lithuanian Serials 1823-1940*. D. 1: *Poligrafiniu būdu spausdinti leidiniai*. Kn. 1: A-N. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2018, p. 22-25.

¹⁰ Parengtuose serijos C tomuose bibliografinių įrašų skaičius svyruoja nuo 928 iki 9694.

¹¹ Statistiškai įvertinus darbo apimtį matyti, kad bibliografuojant 1905-1911 m. spaudą iš vieno periodinio leidinio vidutiniškai buvo aprašoma apie 206 publikacijos. Įvertinus šią statistinę prielaidą, galima manyti, kad aprašomų 1912-1940 m. leidinių straipsnių apimtį potencialiai gali svyruoti nuo 14 000 (1916 m.) iki 70 000 (1933 m.), o bendroji apimtį gali sudaryti apie 1 mln. Šiuo metu vienu metų publikacijų aprašymai (įskaičiuojant visas tris serijos C dalis: Didžiąją Lietuvą, Mažąją Lietuvą ir Išeiviją) daugiausia siekdavo 15 000 įrašų (1911 m.), o vieno regiono - 9694 (Didžioji Lietuva, 1913 m.) įrašų. Remiantis minėta statistine prielaida, galima manyti, kad ateityje aprašant vieno regiono ir vienu metų periodinės spaudos publikacijas galima susitelktų tiek bibliografinių įrašų, kad įprastinius metinius toms reikėtų skaidyti atskiromis knygomis, o tai apsunkintų jų leidybą ir naudojimą.

¹² Žr. Janonis, Osvaldas. *Nacionalinės bibliografijos paraštėje*: bibliografo užrašai. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1993, p. 7, 19, 20, 25, 26, 27; Macevičiūtė, Elena; Janonis, Osvaldas. *Lietuvių nacionalinė bibliografija 1945-1990 metais*: paskaitų konspektas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1991, p. 57.

¹³ Šis tiesioginis publikacijų ieškos būdas turi privalumų tais atvejais, kai spaudoje skelbtos publikacijos yra smulkios (pvz., reklaminiai skelbimai) arba savo turiniu pernelyg įvairios, t. y. antraštės nebeatspindi viso turinio (pvz., korespondencijos iš provincijos). Šios publikacijos bibliografų dažnai yra arba neaprašomos, arba jų turinys bibliografiniame apraše dėl didelės įvairovės atskleidžiamas neišsamiai. Tik nuoseklus tokio pobūdžio publikacijų peržiūrėjimas leidžia išskirti reikiamus faktus. Tiesioginės ieškos esminis trūkumas - didelės laiko sąnaudos. Savarankiškai atliekamos paieškos procesas dėl reikiamų leidinių ir egzempliorių išskaidymų bei temos sudėtingumo gali užtrukti žymiai ilgesnį laiko tarpą nei naudojantis bibliografiniais ištekliais.

publikacijos)¹⁴, 3) sisteminio ir analitinio atrankinio apibendrinimo rezultatai (*bibliografiniai ištekliai*). Nors vartotojai šiuo metu laisvai gali rinktis šiuos tiesioginės ir automatizuotos paieškos būdus, aplenkdami susistemintą bibliografinę informaciją, bet technologiniai pokyčiai neišsprendžia visų informacinės ieškos ir jos perteikimo problemų. Dokumentinio paveldo specifika dėl istorinio konteksto apriboja daugelį tiesioginių ir automatizuotų paieškinių veiklų, todėl ir toliau išlieka bibliografų sisteminio dalyvavimo poreikis kuriant ilgalaikį paveldo prieigos ir analizės instrumentą¹⁵.

Ekonomiškumas, socialinis ir technologinis kontekstai lemia vertingumo kriterijaus išraiškas: jų tradiciškumą, naujumą ir rezultatyvumą. Vertės samprata yra kintanti, bet esminiu atrankos principu visada buvo laikoma aprašomosios medžiagos (publikacijų) svarba Lietuvos ir lietuvių politinio, ekonominio ir kultūrinio gyvenimo istorijai, aktualumas šių dienų informacijos vartotojams¹⁶. Siekdamas išvengti vertės sampratos vartosenos privatumo, tradiciškai bibliografas, atrinkdamas publikaciją, **atsižvelgia į formaliuosius atrankos kriterijus**: 1) leidinį, 2) autoriaus personaliją, 3) publikacijos kalbą, 4) publikacijos temą, 5) publikacijos originalumą, 6) publikacijos informatyvumą ir 7) tekstinę apimtį. Atrinkant leidinį dėmesys sutelkiamas į poligrafiniu būdu spausdintus vienkartinis, periodinius ir tęstinius leidinius lietuvių kalba¹⁷. Neaprašomos rankraštinių ir operatyviaisiais dauginimo prietaisais spausdintų leidinių publikacijos. Tikybinių, pramoginių, reklaminių ir laisvalaikio pomėgiams skirtų leidinių publikacijų atranka taip pat griežtesnė – atrinkamos tik reikšmingos autorinės publikacijos. Kalbiniu požiūriu aprašomos tik lietuviškos publikacijos¹⁸. Originalumas vertinamas dvejopai. Informacine prasme siekiama sukaupti publikacijas, aprašančias įvykius, reiškinius, objektus, procesus ir kt., suteikiančias naujų duomenų, galinčių praturtinti žinojimą apie praeitį, todėl publikacijos, turinčios kompiliacinę prigimtį, plagiacinį pobūdį ar esančios klaidingos (pvz., „spaudos antys“), nelaikomos vertingomis ir neaprašomos. Poligrafine prasme fiksuojami ir publikacijų perspaudai, bet bibliografiniai įrašai suliejami ir grupuojami pagal anksčiausiai pasirodžiusią publikaciją. Perspaudai nefiksuojami tais atvejais, kai informacija perspausdinama iš užsienio spaudos ir neturi jokios sąsajos su Lietuva, Lietuvos gyventojais ir lietuviais pasaulyje. Informatyvumas suvokiamas kaip sąlyginis rodiklis, leidžiantis atskirti menkavertes publikacijas (esmiškai tuščias) nuo išliekamąją vertę turinčių¹⁹. Siekiama neklaidinti vartotojo ir registruoti publikacijas tik apie faktiškai įvykusius įvykius, užfiksuotus reiškinius, mokslo žiniomis pagrįstas realijas, moksliniam pažinimui teikiančias naujų duomenų. Apimties kriterijus ypač svarbus tais atvejais, kai aprašomos smulkios publikacijos, – vadovaujamas nuostata, kad bibliografuojamos medžiagos tekstinė apimtis neturėtų būti mažesnė nei kuriamas publikacijos bibliografinis aprašas.

¹⁴ Atvirosios prieigos skaitmeninėje platformoje www.epaveldas.lt patikslintosios paieškos funkcija „Teksto žodžiai“ leidžia vykdyti paiešką visateksčiuose dokumentuose. Ieškomi teksto fragmentai (iki dviejų žodžių). Ieška neturi sąsajų su Nacionalinės bibliografijos elektroniniais ištekliais, padedančiais nustatant teminę ir dalykinę charakteristiką, atskleidžiant slapyvardžius, nustatant asmenvardžių ir vietovardžių formų vartosenas. Šiuo metu visateksčiu formatu suskaitmenintas 51 periodinis leidinys (iš jų daugelio ne visi numeriai; neįskaičiuojant vienkartinį leidinių). Tai sudaro 3,4 proc. visų poligrafiniu būdu spausdintų periodinių leidinių. Visateksčiu formatu vidutiniškai suskaitmeninama apie 14 leidinių per metus. Tokiomis apimtimis visos poligrafiniu būdu spausdinamos spaudos perkėlimas į internetinę erdvę gali užtrukti apie 100 metų. Atkreiptinas dėmesys, kad šiuo metu nėra išspręsta gotišku šriftu spausdintos periodikos skaitmeninimo visateksčiu formatu problema.

¹⁵ Bibliografai duomenų bazėse ir leidiniuose sutelkia straipsnius nepriklausomai nuo jų saugojimo vietos, vykdo publikacijų teminį ir dalykinį indeksavimą, atlieka slapyvardžių tyrimus, nustato asmenvardžių ir vietovardžių vartosenas, kuria semantines sąsajas su kitais dokumentais, užtikrina paieškos greitį, remdamiesi sukauptomis bibliografinėmis žiniomis, teikia greitas konsultacijas vartotojams.

¹⁶ Macevičiūtė, Elena; Janonis, Osvaldas. *Lietuvių nacionalinė bibliografija 1945–1990 metais*: paskaitų konspektas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1991, p. 57.

¹⁷ Vadovaujamas leidiniais: „Lietuvos bibliografija. Serija B. Periodiniai leidiniai lietuvių kalba, 1823–1940. D. 1: Poligrafiniu būdu spausdinti leidiniai. Kn. 1–2“ (Vilnius, 2018), „Lietuvos TSR spauda. T. 1: 1940–1955. Kn. 2“ (Vilnius, 1965), Alberto Ruzgo „Rezistentų pagrindiniai periodiniai leidiniai: okupacijų metai, 1940–1989: leidinių sąvadas“ (Vilnius, 2010), „Lithuanian periodicals in American libraries: a union list“ (Washington, 1982), Adomo ir Filomenos Kantautų „Lithuanian bibliography: a check-list of books and articles held by the major libraries of Canada and the United States“ (Alberta, 1975) ir „Supplement to A Lithuanian bibliography: a further check-list of books and articles held by the major libraries of Canada and the United States“ (Alberta, 1979).

¹⁸ Lietuviškų periodinių leidinių nelietuviškos publikacijos ateityje bus aprašytos kitose „Lietuvos bibliografijos“ serijose.

¹⁹ Lietuvos visuomenės informavimo kodekse (2017 m.) ir Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekse (2005 m.) numatyti atvejai, kai informacija yra laikoma visuomenei nenaudinga ir (ar) žalinga. Publikacijos apie astrologiją, chiromantiją, parapsichologiją, ekstrasensoriką, bioenergetiką, antgamtinių žmogaus galių propagavimą, apsireiškimus, regėjimus, žmonių nusikalstamą veiklą, girtavimą, narkotinių medžiagų vartojimą, seksualinius iškrypimus, kriminalinius įvykius, nelaimingus atsitikimus, azartinius žaidimus ir kt. nei retrospektyviai, nei perspektyviai neturėtų būti laikomos vertingomis ir išliekamąją vertę turinčiomis, išskyrus tuos atvejus, kai tai yra susiję su liaudies tikėjimais ir jų gyvenimo praktikomis, žinomų žmonių dalyvavimu. Šie principai įgyvendinti einamojoje bibliografijoje. Plačiau žr. Sipavičiūtė, Danutė. Analizinių bibliografinių įrašų kūrimo metodologija. *Šiandien aktualu*, 2012, Nr. 1(46), p. 49–98.

Rengėjai atsakingai turi naudotis galimybe serijos C tomuose neskelbiamas publikacijas aprašyti bibliografijos duomenų bazėse. Praktika liudija, kad perteklinis serijos C leidiniuose neskelbiamos medžiagos atrinkimas kartotekoms, o šiais laikais duomenų bazėms eikvoja ribotus nacionalinės retrospektyvios bibliografijos rengėjų išteklius, nusikelia rezultatų publikavimas, apkraunamos informacinės sistemos mažiau reikšminga bibliografinė informacija²⁰. Pakartotinė atrankos paskirtis – užtikrinti nacionalinės bibliografijos sistemos funkcionalumą išlaikant ilgalaikių metodinių sprendimų tęstinumą, vartotojams išryškinti neabejotinos svarbos publikacijų visetą.

Aprašomų publikacijų kritinis įvertinimas ir teminė charakteristika

Atsižvelgiant į aptartus formaliuosius atrankos kriterijus, viena iš svarbiausių užduočių, tenkančių bibliografui, yra publikacijos temos atpažinimas ir kritinis publikacijos vertingumo įvertinimas. Kritinis publikacijų informatyvumo įvertinimas reikalingas dėl to, kad esama nevienareikšmių situacijų, todėl ne visada galima vienašališkai nuspręsti, būtina konsultuotis su serijos rengėjais ir redaktorių kolegijos nariais. Kritiškumo išlaikymas ir jo taikymas atsižvelgiant į esminius šios serijos rengimo principus yra išliekamosios darbo vertės garantas, užtikrinantis serijos metodologinį vientisumą.

Rengiami šių publikacijų (straipsnių, kūrinių, šaltinių, informacinių tekstų) analiziniai bibliografiniai įrašai:

1. autorinių (asmenvardžiu ar slapyvardžiu pasirašytų), redakcinių (nepasirašytų) ir anoniminių straipsnių, susijusių su Lietuva ir lietuviais;
2. lietuvių arba Lietuvoje gyvenusių autorių originalių mokslinių straipsnių ir jų vertimų;
3. informatyvių korespondencijų iš Lietuvos ir (ar) lietuvių gyvenamų vietovių;
4. straipsnių apie Lietuvos ir lietuvių gyvenamas vietas (apskritis, miestai, kaimai, vienkiemiai ir kt.) ir geografinius objektus (kalvos, piliakalniai, upės, ežerai, pelkės ir kt.);
5. Lietuvoje veikusios arba lietuvių veiklą reglamentavusios centrinės (Seimas, Vyriausybė, Prezidentas, ministerijos ir kt.), vietinės (savivaldos institucijos) ar karinės valdžios įstatymų, įsakymų, nutarimų, potvarkių, pranešimų ir atsišaukimų. Įstatymų ir kt. oficialių valdžios nutarimų perspaudai susiejami su valstybinės reikšmės biuleteniuose skelbtomis publikacijomis, juos grupuojant antraeile tvarka;
6. Lietuvoje veikusiu politinių organizacijų nutarimų, veiklos dokumentų, atsišaukimų ir sąrašų;
7. originalių ir verstinių suaugusiųjų ir vaikų grožinės literatūros kūrinių;
8. knygų ir kt. leidinių kritikos ir vertinamosios medžiagos (didesnės apimties grožinės literatūrinės kūrybos apžvalgos, recenzijos, skaitytojų laišakai ir pasisakymai);
9. lietuvių ir Lietuvos tautinių mažumų etninės kultūros publikacijų (liaudies dainų tekstai, tekstai su natomis, padavimai, pasakos, liaudies medicina, burtai, manymai, šokiai, žaidimai, architektūra, apeigos, mitologiniai objektai ir reiškiniai bei kt. pripažinti nematerialaus paveldo objektai);
10. informatyvių (faktografiškai pagrįstų) žinučių apie asmenis (apdovanojimai, sukaiktys, pripažinimo ženklai ir kt. reikšmingi gyvenimo įvykiai) ar įvykius (lietuviški vakarai, renginiai, įstaigų, įmonių ir kt. atidarymai, veikla, uždarymai ir t. t.);
11. straipsnių, kuriuose minimi su Lietuva ir lietuviais susiję kolektyvai (įstaigos, organizacijos, draugijos) ir jų veikla (suvažiavimai, konferencijos, sąskrydžiai, stovyklos, pokyliai ir kt. kultūriniai renginiai);

²⁰ Pasitaikydavo atveju, kai serijos C tomuose neskelbiamos bibliografinės medžiagos buvo prirenkama iki 60 proc., o spaudiniuose paskelbiama tik 40 proc. Pernelyg liberaliai traktuojant publikacijų atranką neskelbiamos medžiagos surinkimas pareikalavo daug išteklių, o jos prieigos nėra. Plačiau žr. Macevičiūtė, Elena; Janonis, Osvaldas. *Lietuvių nacionalinė bibliografija 1945-1990 metais*: paskaitų konspektas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1991, p. 57.

12. didesnės apimties probleminių redakcijų atsakymų korespondentams;
13. savarankiškų su Lietuva ir lietuviais susijusių meno kūrinių reprodukcijų, piešinių, komiksų, fotografijų ir pan.;
14. kultūros ir gamtos paveldo sąrašų, atsiradusių dėl vagysčių, naikinimo, stichinių nelaimių, institucinių ir privačių paieškų ir viešinimo;
15. istorinių šaltinių publikacijų (vizitacijos, aktai, inventoriai, privilegijos, instrukcijos, teismų bylos, istoriniai dokumentai ir kt. įvairenybės) ir istorinę vertę turinčių dokumentų (pvz., karo pabėgėlių ir belaisvių sąrašai);
16. biografinių straipsnių ir egodokumentinių šaltinių (autobiografijos, atsiminimai, dienoraščiai, laišakai, nekrologai, gyvenimo aprašymai, biogramos ir kt.).
17. analitinių ir vertinamųjų užsienio politinių įvykių publikacijų, kuriose akcentuojamas Lietuvos ir lietuvių santykis su įvykiu;
18. nacionalinių ir tarptautinių sporto renginių, susijusių su Lietuvos ir lietuvių dalyvavimu juose;
19. bibliografijos sąrašų (į spausdintinius išteklius rekomenduojama netraukti);
20. didesnės apimties faktografiškai reikšmingų reklaminių publikacijų, skelbimų ir jų sąrašų. Perspaudai nefiksuoja (į spausdintinius išteklius rekomenduojama netraukti);
21. lietuvių autorių straipsnių apie kitas šalis ir vietas, kuriuose neišreiškiamas lietuvių ir Lietuvos santykis su šalimi ar vieta (į spausdintinius išteklius rekomenduojama netraukti);
22. mėgėjiškų, dažniausiai smulkių autorinių grožinės literatūros kūrinių (įprastai moksleiviška kūryba), kurių autoriai nežinomi ir (ar) nenustatyti, o tekstai neturi istorinės ir (ar) estetiškos vertės (į spausdintinius išteklius rekomenduojama netraukti);
23. politinių organizacijų rinkiminių skelbimų, kandidatų sąrašų ir kt. oficialiosios agitacinės medžiagos (į spausdintinius išteklius rekomenduojama netraukti).

Šių publikacijų analiziniai bibliografiniai įrašai nerengiami:

1. informacijos apie tarptautinio gyvenimo įvykius, diplomatinių kronikų, neautorinių straipsnių apie atskirų šalių vidaus gyvenimo įvykius, užsienio šalių valdymo įstaigų darbą, gyvenimą, organizacijas, asmenis ir pan. (išskyrus ↑17 punkte nurodytus atvejus);
2. informacinių trumpų žinučių apie gerai žinomų religinių ir visuomeninių organizacijų, valdžios institucijų ir asmenų veiklą, tarnybinius paskyrimus;
3. patarimų sveikatos ir buities klausimais;
4. burtų, magijos, sapnų aiškinimų ir pan., žinomų iš užsienio spaudos ar gyvenimo praktikos ir neturinčių sąryšio su Lietuvos gyventojų etnine kultūra (išskyrus ↑9 punkte nurodytus atvejus);
5. kulinarinės informacijos (receptai, maisto produktų paruošimas ir kt.), neturinčios sąryšio su Lietuvos gyventojų etnine kultūra (išskyrus ↑9 punkte nurodytus atvejus);
6. pranešimų apie smulkius gaisrus, nusikaltimus ir pan.;
7. smulkių ir faktografiškai nereikšmingų neautorinių žinučių ir korespondencijų;
8. sporto ir fizinių pramogų aktualijų (naujienos, kronikos, varžybų rezultatai, reklaminė informacija) (išskyrus ↑18 punkte nurodytus atvejus);
9. perspaudų iš smulkios, neaktualios medžiagos;

10. reklaminių publikacijų apie būsimus arba neįvykusius renginius;
11. radijo programų;
12. įvairaus turinio skelbimų apie buitį, ūkinę veiklą, šeimos gyvenimą, darbą, ieškomus asmenis, pažintis ir kt. (išskyrus ↑20 punkte nurodytus atvejus);
13. įvairaus turinio sveikinimų;
14. mažos apimties ir planuojamų leisti leidinių bibliografinių sąrašų (išskyrus ↑19 punkte nurodytus atvejus);
15. anekdotų (išskyrus didesnės apimties istorinius apie Lietuvos įžymybes ir pan.);
16. klaidingų pranešimų („spaudos antys“) ir šmeižikiškų straipsnių, dėl kurių pasirodymo yra paskelbtas leidinio redakcijos atitaisymas ir (ar) atsiprašymas;
17. kryžiažodžių, galvosūkių ir uždavinių;
18. informacijos apie azartinius žaidimus (žaidimų taisyklės, loterijų ir kt. rezultatai, kvietimai į renginius ir kt.).

Analizinių retrospektyviųjų 1832–1944 m. bibliografinių įrašų lietuvių kalba atrankos metodika / Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka ; [parengė Tomas Petreikis]. – Vilnius : Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2024. – 9 p.

ISBN 978-609-405-257-6 (pdf)

DOI: <https://doi.org/10.51740/mp.60>

Metodikoje aptariama ir reglamentuojama atranka nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos leidiniui „Lietuvos bibliografija. Serija C. Lietuviškų periodinių leidinių publikacijos“. Detaliai išdėstomi atrankos principai ir nurodomos publikacijų, telkiamų leidiniuose ir duomenų bazėse, rūšys.

2024-03-06

Išleido Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka
Gedimino pr. 51, LT-01109, Vilnius